

© М. А. Бережная, В. В. Гаргин, С. Ю. Масловский

УДК 611. 813. 11-611. 018. 8:611. 16

М. А. Бережная, В. В. Гаргин, С. Ю. Масловский

МЕЖПОЛУШАРНАЯ АССИМЕТРИЯ НЕЙРОНО-ГЛІАЛЬНО-КАПІЛЛЯРНИХ

ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СЛОЯ В ВЕРХНІХ ЛОБНИХ ИЗВИЛИНАХ

ГОЛОВНОГО МОЗГА ЧЕЛОВЕКА

Харьковский национальный медицинский университет (г. Харьков)

Данная работа является частью научно-исследовательской работы кафедры гистологии, цитологии и эмбриологии ХНМУ «Индивидуальная гистологическая изменчивость нейроно-глиально-капиллярных взаимоотношений головного мозга человека» (номер государственной регистрации 0102U001869), и является фрагментом НДР «Нейроно-глиально-капиллярные взаимоотношения в верхней лобной извилине головного мозга человека».

Вступление. В настоящее время интерес к строению и функционированию центральной нервной системы продолжает неуклонно возрастать, что связано с омоложением патологических изменений в данной системе. В течение жизни в структуре коры головного мозга у человека происходят количественные и качественные изменения, которые представляют интерес как для теоретических и практических аспектов медицинской науки и являются одним из основных элементов для понимания возрастной нейроморфологии. В связи с этим существенное значение имеет исследование возрастной и индивидуальной изменчивости структуры мозга в постнатальном онтогенезе [1,2].

Все большее понимание целостности организма, тесной взаимосвязи когнитивных и морфологических особенностей ведет к необходимости обобщения результатов исследований различных научных школ, что является серьезной задачей современной нейронауки. Ее решение позволит объяснить особенности индивидуальной возрастной изменчивости, особенности половых различий, обосновать морфогенез патологических процессов в головном мозге.

Известно, что по мере филогенетического развития происходит изменения качественного и количественно состава структурных элементов центральной нервной системы. При этом состояние сосудистой сети, нейрональные взаимосвязи являются важными характеристиками, понимание которых позволяет правильно трактовать как физиологические, так и патологические процессы в головном мозге. В связи с этим, особый интерес для нейроморфологов представляют нейроно-глиально-капиллярные взаимоотношения в различных структурах головного мозга.

Цель исследования – изучение динамики межполушарных изменений взаимоотношений в системе «нейрон-глия-капилляр» в слоях в верхних лобных извилинах головного мозга человека.

Объект и методы исследования. Работа была проведена в соответствии с требованиями «Инструкции о проведении судебно-медицинской экспертизы» (приказ МОЗ Украины № 6 от 17.01.1995), в соответствии с требованиями и нормами, типичным положением по вопросам этики МОЗ Украины № 690 от 23.09.2009 р.

Нами изучены препараты верхней лобной извилины головного мозга 41 человека, погибшего от случайных причин (не связанных с патологией ЦНС).

В каждой возрастной группе исследовано одинаковое количество мужчин и женщин (**табл.**).

Материал для исследования был взят из симметричных областей каждого полушария. Изготовленные препараты толщиной срезов 10 мкм, были окрашены гематоксилином – эозином и по Нисслю [6]. Гистологическое изучение было проведено на микроскопе «Olympus BX-41» с последующим морфометрическим исследованием с использованием программы Olympus DP-soft 3.12. Препараты изучали при помощи иммерсионной микроскопии в 30 полях зрения с определением количества нейронов, глиальных элементов, капилляров в квадрате площадью 10^4 мкм². После вычисления средних показателей количества нейронов, глиальных элементов, капилляров производили вычисление глиального и капиллярного индексов (отношение глиальных элементов к нейронам и нейронов к глиальным элементам соответственно), нейронального, гиального и капиллярного коэффициентов (отношение нейронов, глиальных элементов, капилляров к сумме

Таблица

Распределение материала по полу и возрасту

Возрастные группы	21-35 лет I группа	36-50 лет II группа	51-75 лет III группа	76 и старше IV группа
Мужчины	4	9	6	4
Женщины	4	8	7	4
Всего	8	17	13	8

двох інших досліджуваних структурних елементів співставлено). Отримані дані статистично оброблялися.

Результати досліджень та їх обговорення. Проаналізувавши дані літератури про проведені раніше дослідження ми виявили, що межполушарна, віково-вікові динаміка нейронів, гіалінних клеток, капілярів не завжди показує суттєві розмірні розміри на різних періодах онтогенеза [7,8].

У чоловіків та жінок коекфіцієнти асиметрії (КА) зберігають особливості з переважанням густоти нейронів та гіалінних клеток в срезах лобової півкулі, причому у чоловіків ці коекфіцієнти мають більші значення, ніж у жінок – 0,0130 та 0,0127 відповідно для густоти нейронів та 0,0127 та 0,0115 відповідно для густоти клеток гіаліну. Коекфіцієнт асиметрії сечения капілярів залишається від'ємним та трохи вищим у жінок, а саме -0,0014 для чоловіків та -0,0018 для жінок. Коекфіцієнт асиметрії густоти капілярів во всіх вікових групах має від'ємне значення, що характерно для переважання лобової півкулі, та має менші значення від -0,0010 до -0,0019.

Для кожної вікової групи приведені відносні рівні значимості критеріїв порівняння по статевому признакому.

Проведенню порівнянь між групами передувала перевірка розподілень порівняваних виборок на нормальності.

Получені дані про коекфіцієнте асиметрії в різних вікових групах виявили наступні тенденції: з віком густота нейронів в обох півкулах та у обох статей зменшується, що відображається в значеннях коекфіцієнта асиметрії. При цьому, вони залишаються стабільно смещено вліво, що характерно для переважання правової півкулі.

Таким чином, були виявлені відмінні відмінності в гистологічному будівництві верхньої лобової ізивілини в V шарі в залежності від півкулі. Наукові відмінності виявлені для густоти нейронів та клеток гіаліну, а менші – для густоти капілярів.

Сопоставлення отриманих нами даних вказує, що для трофіческих процесів в верхніх лобової ізивілини головного мозгу чоловіка критичним є період між другою та третьою

віковими групами, в течії яких абсолютно всі показники претерпівали максимальні зміни, при цьому найбільш вираженими в количественном отношении виявилися зміни, що відносяться до гіалінних елементів.

Наукові зміни межполушарної асиметрії виявлені в віковій групі 26-40 років, а найменші – в групі 61 та старше.

В тієї ж часі відносно всі отримані індекси та коекфіцієнти свідчать про зміни в усій системі нейрон-гіалін-капілярів.

Висновки. С зростанням в V шарі в верхніх лобової ізивілини головного мозгу чоловіка відбувається зменшення числа нейронів та капілярів та збільшується число гіалінних елементів, що характеризується вираженою динамікою змін гіалінного та капілярного індексів, нейронного, гіалінного та капілярного коекфіцієнтів. Наукові зміни зміни для всіх параметрів виявлені між віковими групами 36-50 та 51-75 років.

В тієї ж часі зачастую відносно показателів виявляються зміни в соотношенні між структурними елементами головного мозгу, що в найвищій ступені характеризує рівень метаболіческих процесів та функціональну активність як нейронів, так і всіх досліджуваних зон.

Виявлені нами количествені та качествені характеристики соотношень нейронів, гіалінних елементів та капілярів, коекфіцієнти асиметрії в V шарі верхніх лобової ізивілини головного мозгу чоловіка можуть бути використані як обґрунтування для виявлення патологічних змін у вказаній структурі та виявлені як актуальні для сучасної нейроморфології та перспективного підходу до розуміння морфологічних основ складної психічної діяльності чоловіка.

Перспективи подальших досліджень. Представляються цікавими подальші дослідження кори верхньої лобової ізивілини головного мозгу чоловіка як в нормі, так і при патологіческих станах в групах різного віку та статі, а також встановлення розмірній відмінності між левим та правим півкулами для виявлення критеріїв виявлення фізіологіческих та патологіческих змін в психіатричній практиці та при соматичних захворюваннях.

Література

1. Адрианов О. С. О теоретических аспектах онтогенеза мозга / О. С. Адрианов // Физiol. журн. - 1987. - Т. 3, № 2. - С. 184-189.
2. Бехтерева Н. П. О мозге человека / Н. П. Бехтерева. - С. Пб.: Нота Бена, 1994. - 250 с.
3. Богомолова Н. В. Ідентифікація астроцитарної гіаліну в умовах експеримента та в клініці / Н. В. Богомолова, Н. А. Бигельдіна / Матеріали IV міжнародної конференції по функціональній нейроморфології «Колосовські читання». - Санкт-Петербург, 2002. - С. 62.
4. Козлов В. И. Індивідуальна та віково-вікові змінність системи микроциркуляції / В. И. Козлов // Індивідуальна анатомічна мінливість органів, систем тканин людини та її значення для практики: Матеріали міжнарод. наукової конф., присвячені 80-річчю з дня народження проф. Т. В. Золотарьової. - Полтава, 1994. - С. 112.
5. Масловський С. Ю. Нейроно-гіалінно-капілярні відношення в парагіпокампальній ізивілини левого та правого півкул головного мозгу чоловіка / С. Ю. Масловський, Н. Е. Пирятинська // Медицина сьогодні та завтра. - 2008. - № 1. - С. 29-32.

6. Масловский С. Ю. Особенности клеточных соотношений в энторинальной области головного мозга человека / С. Ю. Масловский, Н. Е. Пирятинская // Медицина сьогодні і завтра. – 2008. – № 2. – С. 97–100.
7. Масловский С. Ю. Индивидуальная анатомическая изменчивость лимбической области головного мозга человека этапах онтогенеза / С. Ю. Масловский, Э. А. Наумова, А. Д. Малий, А. А. Шевцов // Перинатальная патология и чайные вопросы патологической анатомии: сб. научн. тр. ХГМУ. – Харьков 1993. – С. 73–77
8. Рыженкова И. В. Нейроно-глиально-капиллярные взаимоотношения в предцентральной извилине головного мозга человека / И. В. Рыженкова, С. Ю. Масловский // Медицина сьогодні і завтра. – 2008. – № 4. – С. 39–40.
9. Рыхлик С. В. Исследование нейроно-глиально-капиллярных взаимоотношений вентральной группы ядер таламуса с использованием факторных моделей / С. В. Рыхлик, С. Ю. Масловский // Медицина сьогодні і завтра. – 2008. – № 4. – С. 35–38.
10. Niemann K. The Schaltenbrand and Wahren stereotaxic atlas: Conflicts in a histological database resolved by fuzzy set representation / K. Niemann, I. van Nieuwenhofen, G. Berks, D. G. von Keyserlingk // In : Eufit '96. Proc. Fourth European Congress on Intelligent Techniques an Soft Computing, ELITE-European Laboratory for Intelligent Techniques Engineering, Zimmann HJ (ed). – Mainz, Aachen, 1996. – P. 2117-2122.
11. Tsacopoulos M. The nutritive function of glia is regulated by signals released by neurons / M. Tsacopoulos, C Poitry-Yama S. Poitry // Glia. -1997. – Vol. 21, № 1. – P. 84-91.

УДК 611. 813. 11-611. 018. 8:611. 16

МІЖПІВКУЛЬНА АСИМЕТРІЯ НЕЙРОНО-ГЛІАЛЬНО-КАПІЛЯРНИХ ВЗАЄМОВІДНОШЕНЬ В ШАРУ ВЕРХНІХ ЛОБОВИХ ЗВИВИНАХ ГОЛОВНОГО МОЗКУ ЛЮДИНИ

Бережна М. О., Гаргин В. В., Масловський С. Ю.

Резюме. У статті, узагальнені дані отримані в результаті морфологічних, морфометрических, гістологічних досліджень п'ятого шару верхньої лобової звивини кори головного мозку людини і даних статистичної обробки результатів. Вивчені кількісні і якісні характеристики нейроно-глиально-капіллярних взаємоідношень верхній лобовій звивині залежно від статі, віку та півкулі.

Доведено, що щільність нейронів змінюється в певних вікових категоріях, залежно від гендера. Щільність розташування глиальних елементів незалежно від статі збільшується у всіх вікових групах. Коєфіцієнт асиметрії більш виражений в лівій півкулі, ніж у правій. У чоловіків більш характерні зміни коєфіцієнта асиметрії, ніж у жінок.

Ключові слова: головний мозок, нейрон, гляя, капіляр, верхня лобова звивина, коєфіцієнт асиметрії.

УДК 611. 813. 11-611. 018. 8:611. 16

МЕЖПОЛУШАРНА АССИМЕТРИЯ НЕЙРОНО-ГЛІАЛЬНО-КАПІЛЯРНЫХ ВЗАЙМООТНОШЕНИЙ В СЛОЯ В ВЕРХНИХ ЛОБНЫХ ИЗВИЛИНАХ ГОЛОВНОГО МОЗГА ЧЕЛОВЕКА.

Бережная М. А., Гаргин В. В., Масловский С. Ю.

Резюме. В статье, обобщены данные полученные в результате морфологических, морфометрических, гистологических исследований пятого слоя верхних лобных извилин коры головного мозга человека и данных статистической обработки результатов. Изучены количественные и качественные характеристики нейроно-глиально-капиллярных взаимоотношений в верхних лобных извилинах в зависимости от пола, возраста и полушария.

Доказано, что плотность нейронов меняется в определенных возрастных категориях, в зависимости от гендерной принадлежности. Плотность расположения глиальных элементов независимо от пола увеличивается во всех возрастных группах. Коэффициент асимметрии больше выражен в левом полушарии, чем правом. У мужчин более характерные изменения коэффициента асимметрии, чем у женщин.

Ключевые слова: головной мозг, нейрон, глия, капилляр, верхняя лобная извилина, коэффициент асимметрии.

UDC 611. 813. 11-611. 018. 8:611. 16

Hemispheric Asymmetry of Neuronal-Glial-Capillary Relationships of V Layer in the Upper Frontal Cortexes of the Human Brain

Berezha M. A., Gargin V. V., Maslovskyi S. Y.

Summary. After analyzing the data in the literature about previous studies, we found that inter-hemispheric, a dynamics of neurons, glial cells, capillaries may not show significant differences at different stages of ontogenesis [7,8].

Asymmetry coefficients (AC) of the men and women keep features with domination of neurons' and glial cell density in the sections of the left hemisphere, and for men these coefficients are more important than for women. 0. 0130 and 0. 0127 respectively for the density of neurons and 0. 0127 and 0. 0115 respectively for the density of glial cells. The asymmetry section coefficient of the capillaries remains negative and higher for women (-0. 0014 men and -0. 0018 for women).

The asymmetry coefficient of capillary density in all age groups has a negative value, which is typical for the predominance of the left hemisphere, and has not significant value from -0. 0010 till -0. 0019. Levels of significance of the comparison criteria by gender sign are calculated for each age group.

Checking of the distributions of compared samples for normality was preceded before comparisons between groups.

The data about asymmetry coefficient in different age groups revealed the following tendencies. The density of neurons in both hemispheres and for both sexes decreases with age, which is reflected in the values of the asymmetry coefficient. At the same time, it remains constantly shifted to the left, which is typical for the dominance of the right hemisphere.

Thus, some differences were found in the histological structure of the superior frontal gyrus in V layer, depending on the hemisphere. The greatest differences were found for the density of neurons and glial cells, and the lowest for the density of capillaries.

A comparison of our data indicates that for trophic processes in the superior frontal gyri of the human brain is the critical period between the second and third age groups, during which absolutely all the indicators have undergone maximum changes, and changes which were related to the glial elements are the most expressed in quantity view.

The greatest changes in hemispheric asymmetry are found in the age group 26-40 years, and the lowest – in the group of 61 and older.

At the same time, all obtained indexes and coefficients show changes in the whole system of neuron-glia-capillary.

Conclusions. Decreasing of the neurons number and capillaries number and increasing of the glial elements number are observed with age in the V layer in the superior frontal gyrus of the human brain, which is characterized by expressed dynamic of changes of glial and capillary index of neuronal, glial and capillary coefficients. The most expressed changes for all parameters are observed between the age groups of 36-50 years and 51-75 years

Key words: brain, neuron, glia, capillary, the superior frontal gyrus, coefficient of asymmetry.

Рецензент – проф. Шерстюк О. О.

Стаття надійшла 9. 09. 2013 р.